

MORTEN HEIDE

klaver

4. maj 2010

DEBUTKONCERT

Program

Alban Berg (1885-1935):

Sonate i h-mol, opus I (1908)

Mäßig bewegt

Heitor Villa-Lobos (1887-1959):

A Prole do Bebê I - Babyens familie I (1918)

- 1: Lille lyshudet pige (Porcelænsdukken)
- 2: Lille mørkhudet pige (Papmachédukken)
- 3: Lille mestizpige (Lerdukken)
- 4: Lille mulatpige (Gummidukken)
- 5: Lille sort pige (Trædukken)
- 6: Lille fattig pige (Kludedukken)
- 7: Mester Jakel
- 8: Heks (Stofdukken)

Charles T. Griffes (1884-1920):

Sonate (1918)

Feroce – Allegretto con moto – Tranquillamente –
Molto tranquillo –

Allegro vivace – Appassionato – Lento – Tempo primo – Presto

– PAUSE –

Alexander Skrjabin (1872-1915):

Poème opus 72, Vers la Flamme - Mod flammen (1914)

Olivier Messiaen (1908-1992):

fra Vingt Regards sur l'Enfant-Jésus -
Tyve betragtninger over Jesusbarnet (1944):

15: Le baiser de l'Enfant-Jésus - Jesusbarnets kys

10: Regard de l'Esprit de joie - Glædens ånds betragtning

Programnoter

Årene 1900-1925 står for mig som en af de mest interessante, dynamiske og revolutionerende perioder i musikhistorien. Man kan næsten påstå, at den senere udvikling ikke har budt på noget musikalsk fænomen, som ikke blev afprøvet, eller i hvert fald forudsagt i denne periode. Nogle af de tendenser fra denne periode har jeg villet vise gennem mit valg af værker til mine debutkoncerter. Rækken af nyskabende komponister i denne periode er umådeligt lang, og jeg er mig bevidst om de fleste af dem, men nogle valg skulle der træffes, da det hele desværre ikke kan komme med. Så I må have Janacek, Debussy, Cowell, Ives, vore hjemlige Carl Nielsen og Rued Langgaard og mange andre til gode til en anden koncert...

Mit valg er faldet på komponisterne Berg, Villa-Lobos, Griffes, Skrjabin og Messiaen. Sidstnævnte falder lidt udenfor den røde tråd i programmet, men han måtte med, idet min kærlighed til netop Messiaens musik er så stor. De andre fire repræsenterer meget forskellige kontinenter og tendenser i tiden, men fælles for dem er et opgør med fortidens måde at komponere på.

Omvæltningerne omkring år 1900 skete ikke kun på det musikalske område – de fandt sted på næsten alle livsområder. Tiden før krigsudbruddet i 1914 var fremfor alt præget af en utrolig tillid til konstante fremskridt qua de utroligt mange nyskabelser, der væltede ned over folk og gjorde, at verden helt bogstaveligt blev ændret: biler, telefon, vaccine, serum, røntgen, kvantefysik, relativitetsteori, m.m., og ikke mindst en hidtil ukendt grad af demokratisering og oplysning prægede verden. De mange og store fremskridt blev opfattet som begyndelsen til en strålende tid, hvor alle fundamentale problemer i verden ville være løst! Men samtidig trivedes en skeptisk kultur-pessimisme, som indså risikoen ved tidens selvtilfredse ubekymrethed, og som anede krigstruslen længe før skuddet i Sarajevo i 1914. Tidens fremskridtstro fremtvang en hidtil uhørt radikalitet hos de intellektuelle, der frygtede tomheden i de nye og mere effektive samfund. Resultatet var kunstens krav om ubetinget frihed. En anti-autoritær og anti-akademisk bølge skyllede ind over store dele af kunst, litteratur og musik. Kunstens problemer blev betragtet fra nye synsvinkler – socialistiske, anarkistiske og teosofiske – man søgte tilbage til det elementære, til kunstens rene materialer: farverne, ordene og tonerne.

Gradvist begyndte komponister rundt omkring på kloden at sætte spørgsmålstegn ved dur-/moltonaliteten og funktionsharmonikken som det eneste rigtige farvand for komponister at bevæge sig i. Hver især begyndte de at søge nye måder at skabe musik på, og en gradvis opløsning af tonaliteten fandt sted i disse år.

Den germanske dominans i musikhistorien og tysk musiklivs indvirkning på andre landes komponister fik gradvist et modstykke i anden halvdel af det 19. århundrede med komponister som blandt andre Grieg i Norge, Sibelius i Finland, De Fem i Rusland, Smetana i Bøhmen, Albéniz og de Falla i Spanien, Bartok i Ungarn og Vaughan-Williams i England. De gjorde hver især krav på en betydelig plads i musikhistorien i kraft af deres nye måder at skrive musik på; mange af dem implementerede deres hjemlands folketoner i den klassiske kunstmusik de skabte. Eksotiske tonesprog gjorde sine indtog i koncert-salene; fra den smukke engelske egn, de nøgne og rå kyster i Finland, de lumre røde bakker i Sydspanien... De nye stilarter blev af tidens kritikere – med Earnest Newmans ord – imidlertid betragtet som: "tiltalende men mærkelige dialekter til det eneste rigtige musikprog, nemlig det germanske". En betragtning som – desværre – stadig overlever nogle steder, ligesom forestillingen om at hvide æg er bedre end brune æg. Men først en tur til Østrig:

Alban Berg (1885-1935) blev født i det konservative Wien, og han var elev af tolvtonemusikkens opfinder Arnold Schönberg, da han som 23-årig i 1908 skrev sit opus I, klaversonaten i h-mol. Der er tale om et meget modent værk, ikke fjernt fra den musik Berg skrev senere i sit liv. Berg driver her tonaliteten og funktionsharmonikken til det yderste. I sonatens ene sats mættet med kromatik er det nærmest kun i notationen, at man fornemmer tonearten h-mol. Og dog skal det siges,

at Bergs harmonik på en paradoksalsk måde gennemtrænges af tonale skygger. I modsætning til Schönberg havde Berg ikke noget imod rene treklanges optræden i en atonal sammenhæng, eller imod akkorder, som antyder funktionsharmonik, når blot de samtidig var en integreret del af den overordnede musikalske organisering.

Fra Østrig til Brasilien og **Heitor Villa-Lobos** (1887-1959), den vel nok største komponist i Latinamerika i det 20. århundrede, og med omkring 3000 værker i hvert fald én af alle tiders mest produktive (og mindst selvkritiske) komponister. Latinamerikansk musik, såvel den klassiske som den populære, har i mange år haft min interesse, så Villa-Lobos' suite bestående af otte små musikalske satser (dukker) "Babyens familie" var et oplagt valg til belysning af koncertens tema. Her fusioneres melodik og formtyper i den varierede brasilianske folkemusik med klassisk musik, og det er på ingen måde for børn at spille!

Porcelænsdukken introducerer denne familie. Dens musik er skrøbelig, med gennemsigtige farver, en naiv børnesang optræder undervejs, først i det midterste register og senere i den lyseste diskant, hvor den imiterer en klokke. Den anden dukke i familien er Papmachédukken, som med sit Debussy'ske tonesprog og en lille melodi på overvejende sorte tangenter virker frisk og glædelig. Lerdukken er den tredje, ubevægelig og besværlig, en tydelig beskrivelse af materialet ler, men samtidig rytmisk set en klar påmindelse om den brasilianske folkemusik, som Villa-Lobos selv havde spillet i sin ungdoms tid som gademusikant. Den fjerde, Gummidukken, hopper glad afsted til en folkemelodi. Derefter kommer Trædukken i hvilken rastløse og lystige sekstendedele udtrykker liv og begejstring i talrige dissonanser. Til beroligelse følger melankolsk Kludedukken; en lille tragedie udspiller sig i højre hånd ovenover en tonerække, der gentager sig i venstre. Mester Jakel er den syvende dukke, tindrende, klovnende og bitonal fra start til slut. Den ottende og sidste dukke i familien er Heksen, som mod slutningen synger sin sang om ulykke i et stadigt anfald af trusler om vanvid og raseri.

Første del af debutkoncerten afsluttes med **Charles Tomlinson Griffes'** (1884-1920) storladne og smukke sonate i tre sammenhængende satser fra 1918. Sonaten kan med sine udladninger til tider minde om et senromantisk kraftværk, og samtidig anes det, at Griffes netop havde været fire år i Europa, hvor han især var blevet inspireret af mødet med de nyeste tendenser i fransk og russisk musik (især hos Debussy og Skrjabin). Griffes var født i USA, og ved siden af Charles Ives og den lidt yngre Henry Cowell var han den mest originale komponist i USA på den tid.

Griffes, der ofte bliver kaldt den amerikanske impressionist, opfandt ligesom Skrjabin sine egne skalaer og komponerede meget af sit melodiske og harmoniske materiale på baggrund af disse udvalgte toner. Sonaten er et eksempel på dette.

Den russiske komponist **Alexander Skrjabin** (1872-1915) var som Chopin primært klaverkomponist, og især fra 1904 fremstår Skrjabin som en væsentlig fornyer af klaverlitteraturen. Han står idag som en af musikhistoriens mest spektakulære idémagere og som langt det største navn i det heftige russiske kulturliv umiddelbart før revolutionen i 1917. Skrjabins sidste større klaverværk "Vers la Flamme" eller "Mod flammen" fra 1914 er det eneste klaverstykke af Skrjabin med en suggestiv titel. Det skal ifølge Skrjabins egne ord "føre fra tåge til blændende lys". Værket er typisk for den en-satsede form, han benyttede i alle sine sene, større værker. Formlen var oftest: en meditativ opladning efterfulgt af en gradvist stærkere opladning til en afsluttende kulmination, ofte af nærmest orgiastisk karakter.

Olivier Messiaen (1908-1992) blev født i Avignon, midt i den periode hvis nyskabende musikalske tendenser jeg søger at fremstille. Ligesom Skrjabin var Messiaen også synæstetiker; de opfattede begge helt konkret en forbindelse mellem farver og toner. Messiaen står for mig som en af de største komponister i det 20. århundrede, og jeg elsker hans musik. Det er uundgåeligt, at han som barn og ung mand i Paris må have suget til sig af de mange musikalske og andre kunstneriske indtryk, han dér har fået. Han får derfor lov til at lukke programmet som en art summa summarum, idet jeg har valgt to satser fra hans monumentale 135 minutter lange klaverværk "Tyve betragtninger over Jesusbarnet" fra 1944. Et

på én gang virtuost og meditativt klaverværk, som kontemplativt fremstiller beretningen om Jesu fødsel og lidelseshistorie.

Troen, kærligheden og naturen er de tre centrale temaer i Messiaens liv og værker. Og for ham kan de alle tre sammenfattes i et eneste begreb: Guds kærlighed. Messiaen var en ivrig amatørornitolog; siden han var 14 år vandrede han ofte i naturen og nedskrev fuglenes sang. Deres mangfoldighed har han søgt at fastholde på noder og gengive i næsten al sin musik. Messiaen var meget troende katolik, hvillket kommer til udtryk i hele hans produktion. Det er kun få af hans værker, der er absolut musik, dvs. uden fastlagt betydningsindhold. Hovedparten af Messiaens værker vil meddele bestemte følelser og holdninger. Derfor har han udarbejdet udførlige

kommentarer til værkerne – kommentarer der giver vejledning i at lytte efter det, musikken vil meddele, og vejledning til æstetisk og teknisk bevidsthed af den musikalske struktur og det musikalske forløb. Følgende uddrag er skrevet af Messiaen selv og oversat af Poul Borum og Erik Christensen i "Messiaen - En håndbog":

"15. Jesusbarnets kys. (...) I begyndelsen meget enkel spillestil (lige så klar som hos Rameau), hvis variationer udvikles hen imod en fortryllende ornamentation (fra en mozartsk accentuering til de lette anslag der indførtes med Chopins etuder). Alt dette er kun den tekniske præsentation af materialet. Stykkets undertitler siger adskilligt mere: søvnen – haven – arme udstrakt mod kærligheden – kysset – skyggen af kysset. Jeg husker et billede, jeg holdt meget af, som forestillede Jesusbarnet, der forlod sin mors arme for at kysse den lille St. Teresa. Ved enhver nadver åbner Jesusbarnet også porten til en vidunderlig have og styrter sig frem i det klare lys for at kysse os."

"10. Glædens ånds betragtning. Kristi sjæl har i sit jordiske liv bestandig nydt det privilegium at skue saligheden. Gud er lykkelig, og Kristus var i besiddelse af samme glæde, samme henrykkelse, samme åndelige rus, som vi oversætter med ordene "tu solus Sanctus" (du alene er hellig). Denne glæde blev til Helligåndens varige opholdssted: det er meningen med dette stykkes titel."

© Morten Heide, april 2010

Tak...

til Erik Kaltoft, Christina Bjørkøe og John Damgaard, mine inspirerende klaverlærere på konservatoriet gennem de sidste år.

til Roger Muraro, Pierre-Laurent Aimard og Yvonne Loriod-Messiaen for særlig indsigt i Messiaens musik og for at dele denne indsigt med mig på forskellige mesterkurser.

til Carsten Jonassen og min kære søster, Tine, for kyndig hjælp til pr.

til Per Erland Rasmussen for konstruktiv kritik af mine programnoter.

til alle mine venner og hele min dejlige familie for støtte og at være dem I er; jeg elsker jer!

Sidst men ikke mindst tak til alle jer, der dukkede op idag.

Morten Heide

Morten Heide tog i 2006 diplomeksamen i klaver fra Musiker-Performerlinien ved Det fynske Musikkonservatorium. Han har studeret hos bl.a. Rosalind Bevan, John Damgaard, Christina Bjørkøe og Erik Kaltoft, hos sidstnævnte to også på solistklassen. I løbet af studietiden studerede Morten Heide et år i Hamborg ved Hochschule für Musik und Theater hos Volker Banfield og Mirian Migdal.

Parallelt med sit nu afsluttede studie i solistklassen er Morten også igang med en to-årig kandidat i klassisk kor- og ensembleledelse ved det, der nu hedder Syddansk Musikkonservatorium og Skuespillerskole.

Morten Heide deler sit professionelle virke mellem at spille koncerter, undervise i klaver og dirigere. Udover at dirigere Kolding Kammerkor assisterer Morten også jævnligt som dirigent for Alice Granum i Filharmonisk kor, Odense.

Som pianist har Morten Heide givet koncerter i Danmark, Norge, Tyskland, Frankrig, Italien, Island og Mexico. I august 2006 havde Morten sin debut som klaversolist med Odense Symfoniorkester under ledelse af Mei-Ann Chen i en meget succesfuld og rost dansk uropførelse af den mexikanske komponist Manuel Ponces "Concierto Romántico" for klaver og orkester. Igennem studieårene på konservatoriet har Morten været en engageret pianist i Musikhøsts årlige sinfonietta, hvor opførelsen af ofte krævende ny musik har været ensembles formål.

Flere store legater har givet Morten Heide lejlighed til at deltage i mesterkurser, bl.a. hos den argentinske pianist Mirta Herrera, den israelske pianist Alan Sternfeld og de franske pianister Pierre-Laurent Aimard, Roger Muraro og Yvonne Loriod-Messiaen. Hos sidstnævnte tre med fokus på fortolkning af Olivier Messiaens klavermusik, en komponist hvis musik står Morten meget nær, og hvis enorme og krævende klaverværk "Tyve betragtninger over Jesusbarnet" Morten Heide opførte ved flere lejligheder i 2008 i anledning af 100-året for Messiaens fødsel. En indspilning af dette værk er planlagt til 2011.